The Asiatic Society Of Bombay
THIS MANUSCRIPT HAS BEEN ADOPTED FOR
MICROFILMING BY: SMT. P.R. KANGLE IN
MEMORY OF HER LATE FATHER R.P. KANGLE
Date 09/10/2009

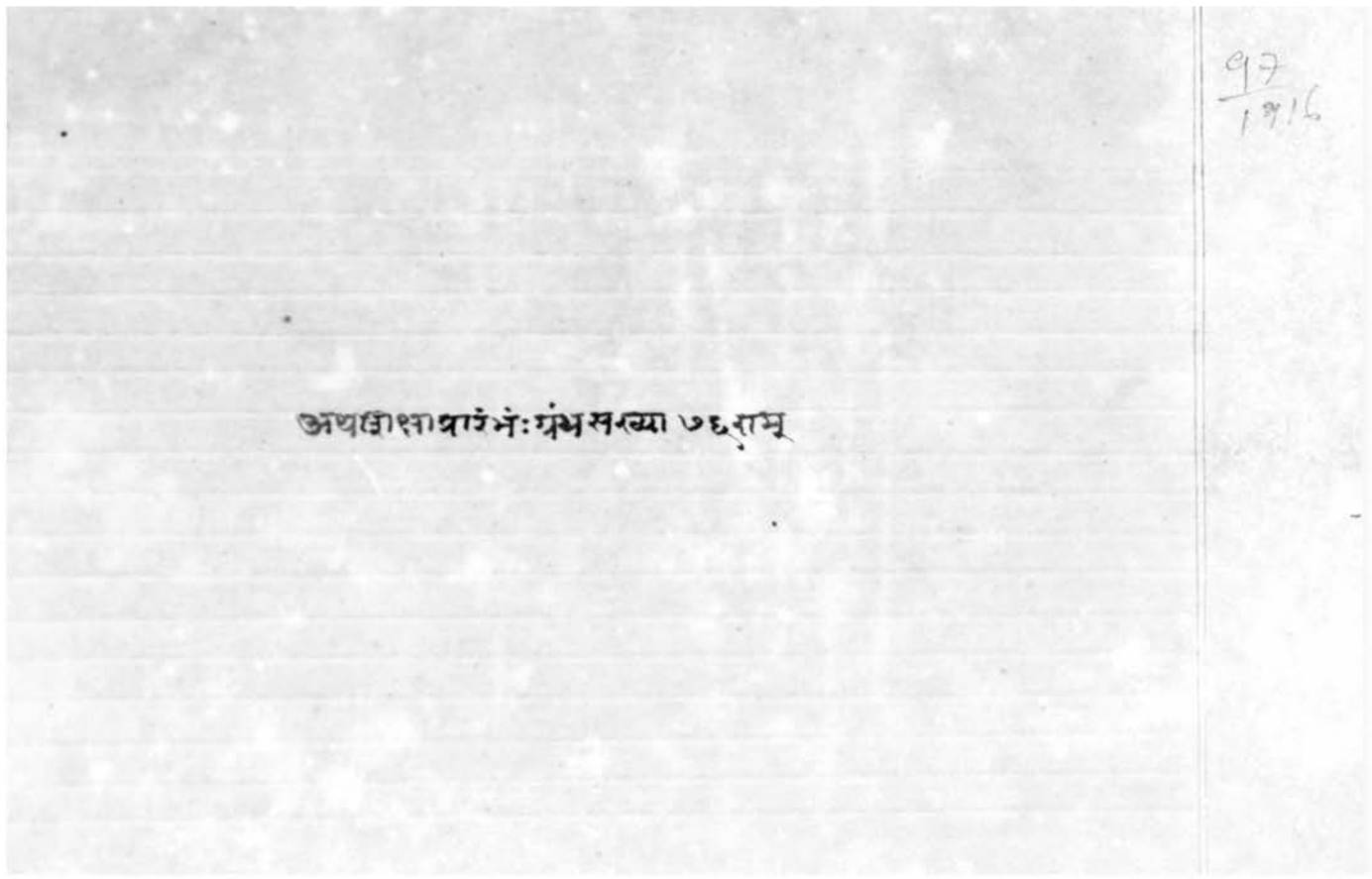

97
1916

अथश्लोकाग्रारंभेः ग्रंथसंख्या ७६राम्

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

॥श्रीगणेशायनमः॥ॐ॥अथशिक्षांप्रवक्ष्यामिपाणिनीयंमतंयथा॥शास्त्रानुपूर्वंतद्विद्याद्यथोक्तंलोकवेदयोः॥१॥प्रसिध्यमपिवा
क्षरार्थमविज्ञातमबुद्धिभिः॥पुनर्मेतीव्रिष्यामिवाचःश्रोत्रेविधिं॥२॥त्रिषष्टिःश्वतुःषष्टीर्वर्णाःशंभुमतेमताः॥प्राकृतसंस्कृतेचा
पिः॥स्वयंप्रोक्तास्वयंसुवाः॥३॥स्वरावित्तिरवक्ष्यस्यशीनांपंचविंशतिः यादयश्चस्मृतास्त्रयोशेचत्वारश्चयमास्मृताः ४ अनुस्वा
रोविसर्गश्चवकः पोचापिपराश्रितोः दुस्पृष्टःश्वेतिविज्ञेयोलकारपुनरेवचः ५ आत्माबुध्यासमेत्यार्थान्मनोयुंक्तेविवक्षया॥मनः
कायाग्निमाहंतिसप्रेरयतिमारुतं॥६॥मारुतस्तुरसिचरन्मंद्रंजनयतिस्वरं॥प्रातःसवनयोगतेछंदोगायत्रमाश्रितं॥७॥कंठमाध्यंदिन
युगंमध्यमंत्रैष्टुभानुगं॥तारंतार्तीयसवनं शीर्षण्यंजागतानुगं॥८॥सिद्धिर्णीसूर्यसिद्धेतोवक्त्रमापद्यमारुतं॥इतिवर्णविदः प्राहुर्निपु
णंतंनिबोधत॥९॥उदात्तश्चानुदात्तश्चस्वरितश्चस्वरास्त्रयः ह्रस्वोदीर्घप्लुतइतिकालतोनियमाअमी॥१०॥उदात्तेनिषादगांधारावनु
त्तकृषभैवतौ॥स्वरितःप्रचयवर्तेषड्जमध्यमपंचमाः १२॥अष्टौस्थानानियर्णानामुरःकंठःशिरस्तथा॥जिह्वामुलंचदंताश्चनासिकौ
ष्ठौचतालुच॥१३॥ओमाबश्चविज्ञेतिश्वरापस्तरेफएवचः॥जिह्वामुलमुपध्माचगतिरष्टविधोमणः १४॥यद्योमाबप्रसंधानमुका
रादिपदंः स्मरांतंतादृङ्नविद्याद्यन्यद्यत्कमुष्मणः १५॥हकारपंचमैर्युक्तंमतस्थाभिश्चसंयुतैः ओरस्थंतंविजानीयात्कंठमाहुरसंयु
तः १६॥वंत्याबहाविचुयुशास्तालव्याश्योऽष्टजावुपूः स्युर्मुर्धन्याऋदुरषादंत्यालृतुलसासमृतः १७॥जिह्वामूलंतुवुः प्रोक्तादंत्यो
वस्मृतोबुधैः॥एएवकंठतालव्याओओकंठोष्ठतोस्मृतौ॥१८॥अर्धमात्रातुवंत्यास्यादकोरेवारयोर्भवेत्॥ओकारौकौयोर्मात्रा
तयोर्विवृतसंवृताः १९॥संवृतंमात्रिकंज्ञेयंविवृतंतुद्विमात्रिकं॥घोषावासंवृताः सर्वेऽयोषाविवृतास्मृताः २०॥स्वराणामुष्मणां
चैवविवृतकरणंस्मृतः॥तोयोपिविवृतावेदोतास्याभ्यांमेचोतयेवचः २२॥अनुस्वारयमाणांश्चनासिकास्थानमुच्यते॥अयोगवाहा
विज्ञेयाश्चाश्रयस्थानभागिनः २२॥अलाबुविणानिर्घोदंत्यमौष्म्यस्वरानुः॥अनुस्वारस्तुकर्तव्योनित्यंहोः शषसेषुचः २३॥अनुस्वा
रोविरत्यांतुविरामेचास्मरहृयेः॥द्विरोष्योवुविरहीयाघ्रोकारवकारयोः २४॥याधीयथादेरस्तुत्रान्दृष्टास्थानेचयोढयेत्॥शितापत

99
1916

नसेराभ्यांतद्वर्णान्प्रयोजयेत्॥२५॥यथासोराष्ट्रिकानारीनत्रैऽस्यभिभाषते॥प्रवक्ष्यामः प्रयोक्तव्याःखेऽग्नौइवखेदया २६॥रंगवर्णेप्र
युंजारंचोष्मसुसूर्वमक्षरं॥दीर्घस्वरानयुंजीयात्सश्वानासिक्यमाचरेत्॥२७॥हृदयेचैवमात्रस्त्वर्धमात्रस्तुमूर्धनि॥नासिकायांतथा
र्धंचरंगस्येवंविद्धिमात्रता॥२८॥हृदयादुत्थितोष्कांस्यनसमनुस्वरन्॥मार्दवंचैवमात्रंचजघन्यइतिनिदर्शन॥२९॥मध्यतुकं
ठ्यंतुपमुंतोपाध्मोसमोभवेत्॥सरेफंकंठ्यंतत्परिवर्तिनंदर्शनं॥३०॥एववर्णाःप्रयोक्तव्यानाव्यक्तानचपीडिताः॥सम्यग्वर्णा
प्रयोगेनब्रह्मलोकेमहीयते॥३१॥गीतिशीघ्रीशिरःकंपीतथालिखितपाठकः॥अनर्थज्ञोल्पकंठश्चषडेतेपाठकाधमाः॥माधुर्य
मक्षरव्यक्तिःपदच्छेदस्तुसुस्वरः॥धैर्यंलयसमर्थंचषडेतेपाठकागुणाः॥३३॥शंकितंभीतभव्यक्तमनुनासिकः॥काकस्वरंशिरोसंग
तंतथास्थानविवर्जितं॥३४॥उपांशुदष्टंत्वरितंनिरस्तंविलंबितंगद्गदप्रगीतं॥निष्पीडितंग्रस्तपदाक्षरंचवदंतिदोषानुरसानुना
स्य॥३५॥प्रगीतपठनित्यमुरश्छीर्तनस्वरेणशार्दूलवत्क्रोधसमन्वितेनचैवचक्राकुलंजितसान्निधेन॥३६॥तारं
तुविद्यात्सवनंतृतीयंशिरोगतंतच्चसदाप्रयोज्यं॥मयूरहंसान्यभृतस्वराणांतुल्यननादेनशिरःस्थितेन॥३७॥अचोस्पृष्टायणा
स्त्रीषंनमिस्पृष्टाःशिरस्मृताः॥शेषास्पृष्टाहलःप्रोक्तानिबोधानुप्रदानतः॥३८॥यमानुनासिकानद्दोनादिनोदूरास्पृष्टस्मृताःइषां
नादायणजश्चश्वासिनः स्तुरवर्गादयं॥३९॥उपध्मासोश्वरोविद्याद्दोर्धोमंतस्थचस्तेः दक्षिणपुत्रः पानिनिनायदेवस्यापिंतमु
वि॥४०॥छंदपादोतुवक्त्रस्यहस्तोक्त्र्याथपठ्यते॥ज्योतिषामयनंचक्षुर्निरुक्तंश्रोत्रमुच्यते॥४१॥शिक्षाघ्राणंतुवेदस्यमुखंव्याकरणंस्मृ
तं॥तस्मात्सांगमधीत्यब्रह्मलोकेमहीयते॥४२॥उदात्तमाख्यातिरपांगुलीनांप्रदेशिनिमुलनिविष्टस्त्रधो॥उपांतमध्यस्वरितंघत
वक्त्रनिष्टिकाथामनुदात्तमेव॥४३॥उदात्तप्रदेशिनिविद्यात्प्रचयंमध्यतोंगुलि॥निहंतलुकनिष्टिक्यांस्वरितोपकनिष्टिका॥४४॥
अनोदात्तमाधुदात्तमुदात्तमनुदात्तंनिचस्वरितंमध्यादात्स्वरितंत्रयुदात्तंत्र्युदात्तमितिनवपदत्रय्या॥४५॥अग्निसोमःप्रवोवि
र्यंहसःस्वष्टहस्पतिरिंद्राष्टहस्पति अर्यमित्येनोदात्तसोमइत्याद्युदात्तंप्रत्युदात्तवइत्यनुदात्तवियंनिचस्वरित॥४६॥हविषामध्यो

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

दात्तसर्वतोऽर्धमेतु ह्रस्वतोऽर्धमिद्ह्रस्वतोऽर्धमिदुदात्तमुदात्तमिद्ह्रस्वतोऽर्धमिदनुदात्तमनुदात्तमिद्ह्रस्वतोऽर्धमिदुदात्तोदात्तः स्वरितः कर्णमूलिय॰ सर्वोऽयमुच्चयः स्मरेत् ४९ यावत्तुवदेन्मात्रांद्विमात्रस्त्वेववायसः त्रिमात्रोरोतिचिमात्रस्तुनवुल्लक्षणमात्रको ४५ कुतिर्थोदागतदग्धमपवर्णंचाक्षिते॰ नतस्यपाठेमोक्षोस्तिपापाद्रिवविकल्बिषात् ५० स्मृतिर्थादागतंव्यक्तंस्वाम्नाय्यैसुव्यवस्थितः सुस्वरेणसुवक्त्रेणप्रयुक्तंत्रत्नराजते ५१ मंत्रोहीनस्वरतोवामिथ्याप्रयुक्तोनतमर्थमाहः सवाग्वज्रोयजमानंहिनस्तियथेन्द्रशत्रुः स्वरतोपराधात् ५२ अवक्षरहनापुष्पंविस्वरंव्याधिपीडितंः अस्तताशास्त्ररूपणवज्रपतितमस्तके ५३ हस्तहीनतुयोधितेस्वरवर्णविवर्जितंः ऋग्यजुःसामभिःपूतंत्रत्नलोकेमहियते ५५ शंकरः शंकरिप्रादाद्दुर्दिसुत्रायधीमत वाज्रेयाय्यः समाख्यदेविवाचमितिस्थितिः५६ येनाक्षरमाम्नायमधिगम्यमहेश्वरात् कृत्स्नंव्याकरणंप्रोक्तंतस्मैपाणिनयेनमः ५७ यनयोनागिरः पुंसांविमलैः शब्दवारिभिः तमश्याज्ञानजंभिनंतस्मैपाणिनयेनमः५८ अज्ञानांधस्यलोकस्यज्ञानांजनशलाकया॰ चक्षुरुन्मीलितंयेनतस्मै ५९ श्रीनयनमामिमुखनिस्तामिमायद्दपठत्रयंतश्च सदादृज्ञः समवतिष्ठेनधान्यपशुपुत्रकीर्तिमानतुलंचसुखंसमश्नुतेदीर्घमिति ६० अथशिक्षांव्याख्यास्यामोदात्तश्चहकारस्यरानाथथार्गीत्यचोस्यष्टोदात्तंचापरेशंकरएकादशादितिशिक्षासमाप्ताहः श्री॥ ७॥ ७॥ ७॥ ७॥ ७॥ ७॥ ७॥